

ЗОЛОТА ОБРУЧКА

Un Anello d'oro

Хвилястий край синього оксамитового пальта Катеріни Лаццарі ковзав по натрушеному недавно снігу; він залишав на цеглі блідий рожевий слід, коли вона йшла через порожню п'яццу. Чути було лише м'яке ритмічне шурхання її кроків, неначе руки розсипали борошно на старій дерев'яній стільниці.

Повсюди навколо неї, немовби срібні кинджали на тлі олив'яного неба, височіли Альпи. Досвітнє зимове сонце — цяточка золота, схована серед сірої широчіні — ледь мерехтіло. У перших променях ранку, одягнута у все синє, Катеріна скидалася на птаха.

Вона обернулася, видихнувши протяжливо в холодне зимове повітря.

— Чіро! — покликкала. — Едуардо!

Катеріна почула сміх синів, що розходився луною серед порожньої колонади, але не могла знайти їх очима. Оглянула колони відкритого портика. Цього ранку було не до хованок чи ігор. Вона покликкала їх знову. У її голові пливли думки про те, чого вона змогла досягти, усі ті великі справи й малі доручення, які їй довелося виконати, дбаючи про цілу хмару важливих обставин, поданих документів та повернутих ключів і розтягуючи на якомога довше ті кілька лір, що в неї залишилися.

Перша стадія вдівства — це паперова робота.

Катеріна ніколи не уявляла, що буде стояти тут сама в перший день 1905 року, не знаючи зовсім, що буде далі, і ледь сподіваючись на одне: що все зрештою зміниться. Усі до одної обіцянки, які дали їй, було порушено.

Вона підвела погляд, коли вікно відчинилося на другому поверсі кравецької майстерні і стара жінка витрусила килим на холодному повітрі. Катеріна зустрілася з нею поглядом. Жінка відвела очі, затигла килим назад усередину і прочинила навстіж вікно.

Її наймолодший син, Чіро, визирнув з-за колони. Його синьо-зелені очі були достоту такі, як у батька: глибокі та ясні, як води Сестрі-Леванте. У свої десять він був копією Карло Лаццарі, з великими руками, ногами й густим світло-каштановим волоссям. Він був найсильнішим хлопцем у Вільміноре. Коли сільські діти спускалися в долину, щоб збирати хмиз, який продавали потім на розпал у в'язанках, Чіро завжди чіпляли на спину найбільшу паку, тому що він міг піднести її.

Катеріна відчувала біль щоразу, коли дивилася на нього, на обличчі Чіро було написано все, що вона втратила і ніколи собі не поверне.

— Сюди, — вона показала на землю поруч зі своїм чорним шкіряним чоботом. — Уже.

Чіро підняв чорну шкіряну сумку батька і, підбігши до матері, поклав брата, що ховався за статуєю.

Едуардо, якому минуло одинадцять, був схожий на решту сім'ї Монтіні з боку матері — такий самий високий, темноокий і гнучкий. Він також підняв свою сумку і підбіг до них.

Коло підніжжя гори в місті Бергамо, де Катеріна народилася тридцять два роки тому, сім'я Монтіні встановила друкарську машину в майстерні на Віа-Борджо-Палаццо, де випускала ляний поштовий папір, тиснені візитні картки і невеличкі книжки. Вони мали дім і сад. Заплющивши очі, вона побачила своїх батьків, що сиділи на свіжому повітрі за столиком під виноградною альтанкою і їли бутерброди з рикотою та медом на грубому свіжому хлібі. Катеріна пам'ятала все: ким вони були й що мали.

Хлопці покидали свої саквояжі до ніг.

— Пробач, мамо, — сказав Чіро. Він підвів на неї погляд, не сумніваючись нітрохи в тому, що вона найпрекрасніша жінка у світі. Її шкіра пахнула персиками і була як атлас на дотик. Довге волосся його матері спадало вниз м'якими романтичними хвилями, і, скільки Чіро себе пам'ятав, він завжди крутив її кучер, лежачи в неї на руках, аж поки той не обертався на суцільну чорну блискучу ливочку.

— Ти така гарна, — мовив серйозно Чіро. Щоразу, коли Катеріна була сумна, він намагався розрадити її компліментами.

Катеріна всміхнулася.

— Кожен син думає, що його мати гарна, — її щоки порожевіли на холоді, а кінчик орлиного носа став яскраво-червоним. — Хай навіть вона не така.

Катеріна намацала в сумочці невеличке дзеркальце і замшевий пушок. Червоний кінчик зник, коли вона запудрила його. Вона закопилила губи й критичним оком глянула на хлопців. Розправила комір Едуардо й натягла на зап'ясток Чіро рукав пальта. Пальто було зама-ле, і жодне підтягування не додало би двох дюймів¹ на манжеті, щоб воно як слід лежало на зап'ястку.

— Ти ростеш весь час, Чіро.

— Пробач, мамо.

Вона пригадала, як замовляла для них пальта разом з вельветовими штанами і білими бавовняними сорочками. Коли вони були немовлятами, в їхніх колисочках лежали ворсові ковдри й набір м'яких бавовняних сорочечок з перловими гудзиками. Дерев'яні іграшки. Книжки з малюнками. Її сини давно переросли одяг, і вона не мала чим замінити його.

Едуардо мав одну пару вовняних штанів і пальто, яке віддав йому сусід. Чіро носив чистий, але мішкуватий батьків одяг, а закоти на його штанях були три дюйми завдовжки й підшиті грубими швами, тому що Катеріна не мала хисту до шиття. Ремінь Чіро затягував на остан-не вічко, але той все одно був занадто вільний, щоб виконувати належ-но свою функцію.

— Куди ми йдемо, мамо? — запитав Чіро, прямуючи вслід за своєю матір'ю.

— Вона казала тобі сто разів. Ти не слухаєш, — Едуардо взяв сумку брата й поніс її.

— Тому ти мусиш слухати й за нього, — нагадала Катеріна Едуардо.

— Ми маємо зупинитися в монастирі Сан-Нікола.

— Чому нам треба жити із черницями? — поскаржився Чіро.

Катеріна обернулася і подивилася на синів. Вони підняли очі на неї, сподіваючись на пояснення, яке наповнить смыслом усі ті їхні таємнічі мандрі за минулі кілька днів. Вони навіть не були певні, які ставити запитання або яку інформацію їм треба дізнатися, однак були впевнені в тому, що за дивною поведінкою мами ховається якась при-

¹ 1 дюйм — 2,54 сантиметра (тут і далі прим. ред., якщо не зазначено іншого).

...ма. Вона була стривожена. Вона плакала ночами, коли думала, що її сини сплять. Вона написала безліч листів, а за останній тиждень більше, ніж вони взагалі могли пригадати.

Катеріна знала: якщо скаже правду, то підведе їх. Добра мати ніколи свідомо не підведе дітей, і тим більше тоді, коли, крім неї, у них на світі нікого немає. Крім того, коли минуть роки, Чіро пам'ятатиме лише факти, а Едуардо підмалює їх м'яким пензликом. Жодна з цих версій не буде правдивою, а тому яке це має значення?

Катеріні, здавалося, був не під силу обов'язок вирішувати все самій. У мряці печалі їй належало бути розважливою і думати про кожен можливу альтернативу для своїх хлопців. У цьому психічному стані вона не могла подбати про своїх синів і добре розуміла це. Вона складала список імен, пригадуючи всіх колишніх знайомих своєї сім'ї та сім'ї чоловіка, що могли би стати в пригоді. Катеріна перечитувала його, розуміючи, що багато хто з них, мабуть, потребує такої самої допомоги, що й вона. Роки нужди виснажили їх край і змусили багатьох переїхати до Бергамо й Мілана в пошуках роботи.

Після довгих роздумів вона пригадала, що її батько друкував службовники для кожної парафії в Ломбардії і навіть на самому півдні, в Мілані. Він ласкаво пожертвував свої послуги Святій римській церкві, не чекаючи жодної плати натомість. Катеріна нагадала тепер про цю допомогу, щоб знайти прихисток для синів у сестер Сан-Нікола.

Вона поклала їм двом на плече руку.

— Послухайте мене. Це найважливіше, що я колись скажу вам. Робіть, що вам велять. Робіть усе, що вам скажуть черниці. Робіть це добре. І також робіть більше, ніж вони вас попросять. Передбачайте. Спостерігайте. Робіть роботу, *перш ніж* попросять сестри. Коли сестра попросить вас принести дрова, беріться до роботи негайно. І ніяких скарг! Допомогайте один одному — робіть так, щоб ви були незамінними. Рубайте дрова, заносьте їх і розпалюйте вогонь, перш ніж вас попросять. Перевіряйте заслінку, перед тим як запалити хмиз. І коли вогонь згасне, почистьте попільник і затуліть димокід. Підмітайте так, щоб усе було як намальоване. Готуйте піч до наступного розпаду, заклавши сухі поліна та хмиз. Ставте на місце мітлу, шуфлю і кочергу. Не чекайте, поки сестра нагадає вам. Намагайтеся бути корисними та уникайте прикростей. Будьте побожними й моліться. Сидіть на передній лаві під час меси і в найдальшому кінці на вечері. Беріть свої порції останніми і ніколи не просіть другої. Ви будете там завдяки їхній

добрості, а не тому, що я можу платити їм за ваше утримання. Ви зрозуміли?

— Так, мамо, — сказав Едуардо.

Катеріна приклала долоню до обличчя Едуардо й усміхнулася. Він обвив рукою материн стан і міцно притулився до неї. Тоді вона пригорнула до себе Чіро. Її м'яке пальто приємно торкалося його обличчя.

— Я знаю, ви можете бути добрими.

— Я не можу, — пирхнув Чіро, визволившись із материних обіймів, — і не хочу.

— Чіро.

— Це погана ідея, мамо. Нам там не місце, — почав благати Чіро.

— Нам немає де жити, — практично сказав Едуардо. — Наше місце там, куди нас пошле мама.

— Послухай свого брата. Це найкраще, що я можу зробити тепер. Коли прийде літо, я зйду на гору і заберу вас додому.

— Назад у наш дім? — спитав Чіро.

— Ні. Кудись у нове місце. Можливо, ми переїдемо вище, до Ендіне.

— Татко водив нас туди до озера.

— Так, місто з озером. Пам'ятаєте?

Хлопці кивнули, що так. Едуардо потер руки, щоб зігріти їх. Вони були шорсткі й рожеві від холоду.

— Ось. Візьми мої рукавички, — Катеріна скинула свої чорні, по лікоть, рукавички. Вона допомогла Едуардо просунути в них руки, підтягнувши їх угору аж до його коротких рукавів. — Ліпше?

Едуардо заплющив очі, тепло з материних рукавичок розтеклося по його руках і далі по тілу, аж поки він не обгорнувся її теплом. Він відкинув рукою волосся з чола, і запах бавовни з начосом, свіжого лимона й фрезії підбадьорив його.

— А що ти маєш для мене, мамо? — запитав Чіро.

— У тебе є татові рукавиці, щоб не змерзнути, — вона всміхнулася. — Але ти теж хочеш чогось від мами?

— Будь ласка.

— Дай мені руку.

Чіро стягнув зубами рукавицю батька.

Катеріна зняла золоту обручку з печаткою зі свого мізинця і наділа її на безіменний палець Чіро.

— Її мені дав мій тато.

Чіро опустив погляд на перестень. Витка, хитромудро закручена літера «К» в овалі з важкого жовтого золота виблискувала в передранньому світлі. Він стис у кулаку золоте колечко, ще й досі тепле з материни руки.

Кам'яний фасад монастиря Сан-Нікола вигляд мав непривітний. Величні пілястри, увінчані статуями святих з відчайдушною скорботою на обличчях, височіли над доріжкою. Штовхаючи грубі горіхові двері, Едуардо помітив, що в них був гострий козилок, як у капелюха єпископа. Катеріна та Чіро пішли слідом у невеличкий передпокій. Струсили сніг із черевиків на мату, сплетену з плавнику. Катеріна піднесла руку і задзвонила в невеликий мосяжний¹ дзвоник на ланцюжку.

— Вони, напевно, моляться. Це те, що вони весь час тут роблять. Моляться увесь день, — сказав Чіро, подивившись крізь щілину у дверях.

— Звідки ти знаєш, що вони роблять? — спитав Едуардо.

Двері відчинилися. Сестра Доменіка опустила очі на хлопців, міряючи їх поглядом.

Вона була низенька і скидалася на дзвіночок. Її чорно-біла ряса з пишною спідницею, здавалося, робила її ще ширшою. Вона вперла руки в боки.

— Я сеньйора Лаццарі, — сказала Катеріна. — Це мої сини, Едуардо й Чіро.

Едуардо вклонився черниці. Чіро швиденько опустив голову, немов проказуючи квапливу молитву. Він і справді хотів відмолити родимку на підборідді сестри Доменіки.

— Ходіть за мною, — сказала черниця.

Сестра Доменіка показала на лавку, де хлопці мають сидіти й чекати. Катеріна пішла вслід за сестрою в іншу кімнату за грубими дерев'яними дверима й зачинила їх за собою. Едуардо дивився прямо, тоді як Чіро вигнув шию, озираючись на всі боки.

— Вона підписує відмову від нас, — прошепотів Чіро. — Так само як від татового сідла.

— Це неправда, — прошепотів до нього брат.

Чіро оглянув передпокій — круглу кімнату з двома глибокими альковами; в одному з них була капличка на честь Діви Марії, а в другому — Франциска Ассізького. Коло ніг Марії залишали набагато

¹ Мосяж — латунь.

більше свічок. З цього Чіро зробив висновок, що завжди краще поклатися на жінку. Він глибоко вдихнув.

— Я голодний.

— Ти завжди голодний.

— Я не можу нічого зробити.

— Не думай про це.

— Це *все*, про що я думаю.

— Ти маєш простий розум.

— Ні, не простий. Тільки те, що я сильний, не означає, що я дурний.

— Я не казав, що ти дурний. Ти *простий*.

Запах свіжої ванілі й солодкого масла наповнив монастир. Чіро заплющив очі й вдихнув. Він справді *був голодний*.

— Це як у тій історії, яку мама розповіла нам про солдатів, що побачили водопад там, де його не було? — Чіро встав і пішов на запах. Він оглянув стіну. — Чи, може, це десь печуть пиріг?

— Сідай, — наказав Едуардо.

Чіро не зважав на нього і рушив по довгому коридору.

— Ану вертайся сюди! — прошепотів Едуардо.

Горіхові двері в арковому проході були зачинені, і вгорі крізь фрамуги струменями лилося слабке світло. У дальньому кінці коридору за скляними дверима Чіро побачив галерею, що пов'язувала головний монастир з робітними домами. Він побіг проходом до світла. Діставшись до дверей, подивився крізь скло і побачив голий шматок землі, очевидно, город, оточений густими заростями сірих фігових дерев, присипаних снігом.

Чіро обернувся на розкішний запах і розгледів монастирську кухню, сховану в кутку головного коридору. Двері до кухні були прочинені й підперті цеглою. Лискуча колекція горщиків висіла над довгим дерев'яним фермерським столом. Чіро озирнувся, щоб подивитися, чи Едуардо пішов за ним услід. Побачивши, що ніхто не дивиться, Чіро скористався нагодою, підбіг до входу на кухню та зазирнув усередину. У кухні було так гаряче, як найспекотнішого літнього дня. Чіро тішився хвилями тепла, що прокочувалися по ньому.

Прегарна жінка, набагато молодша, ніж його мати, працювала за столом. На ній був довгий шерстяний жакет у сіру смужку і білий бавовняний фартух, зав'язаний на спині. Її чорне волосся було туго сплетене в шиньйон і прибране під чорну хустку. Її темні карі очі примружилися,